

Tarihsel Süreç İçerisinde Fransız Temyiz Mahkemesinin Gelişimi*

The Evolution of The French Court of Cassation in The Historical Process

M. Kâmil Yıldırım** , Ozan Tok***

ÖZ

Fransız hukukunda modern anlamda Temyiz Mahkemesi, ihtilalden sonra hukukun kurumsallaşması ve yeknesaklaştırılmasına duyulan ihtiyaç sonucu ortaya çıkmıştır. Modern dönemde birlikte daha önce dağılık bir yapıya sahip olan Fransız Adli Teşkilatı kurumsallaştırılmış ve kanunların yeknesak biçimde uygulanmasının gözetilmesini sağlamak için de *Tribunal de cassation* kurulmuştur. Eski rejimde (ancien régime) ise Fransız hukukunda modern anlamda temyize benzeyen tek kurum Kral'ın Konseyi (*Conseil du roi*) olmuştur. *Conseil du roi*, kralın emirnamelerinin parlemenlar (*parlemans provinciaux*) tarafından uygulanıp uygulanmadığını denetlemekteyken *Tribunal de cassation*, derece hâkiminin kararının yasa koyucu tarafından çıkarılan kanunlara uygun olup olmadığını denetlemektedir. Yasama yorumunun (*référé législatif*) kaldırılmasından sonra ise *Cour de cassation* gerçek bir yargılama merci hüviyetini kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Derece hâkimi, Conseil du roi, Conseil des parties, Parlemenlar, Tribunal de cassation, Cour de cassation.

ABSTRACT

A court of cassation was founded in French law to fulfill the need for the institutionalization and unification of law. In the modern era, the French judicial organization, which subsequently had a primitive character, was institutionalised and to serve this mission the Court of Cassation was founded. For the era of the Ancien Régime, the only institution which fulfil the modern court of cassation was the King's Council (*Conseil du roi*). The object of the king's council was to control obedience to ordinances by the provincial parliaments (*parlemans provinciaux*) while the modern court of cassation was established to control a single application of the laws by the judges of first and second instances. After the abolition of the *référé législatif*, the Court of Cassation was able to become a real judicial institution.

Keywords: Judge of first and second instances, Conseil du roi, Conseil des parties, Tribunal de cassation, Cour de cassation.

* Bu makale, Marmara Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin (5.10.2017 tarihli ve 30201 Sayılı Resmî Gazete) 27. maddesinin 2. fıkrasında öngörülen doktora tezinin savunabilmesi için tezden makale üretilmesi lüzumu uyarınca "Fransız ve Türk Medeni Yargılama Hukuklarında Temyiz Mahkemesinin Yapısı ve İşlevi" isimli tezden üretilmiştir.

** Prof. Dr., Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-1427-5529.

*** Ar.Gör., Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Usul ve İcra İflâs Hukuku Anabilim Dalı, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Öğrencisi, E mail: ozantok@sakarya.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1372-9397.

Sorumlu Yazar/Correspondence Author: M. Kâmil Yıldırım

E-posta/E-mail: kamilyildirim@marmara.edu.tr

Geliş Tarihi/Received: 22.05.2021

Kabul Tarihi/Accepted: 24.08.2021

GİRİŞ

Modern anlamda temyiz mahkemeleri birçok süreçten geçerek bugünkü teknik hâlini alabilmiştir. Modernleşme sürecine dâhil olan bütün ülkeler, hukuk uygulamasını yeknesaklaştırmaya ve bireylere adil yargılama hakkı temelinde başvuru imkânı sağlayan ve tecrübeli hâkimlerden oluşan bir kanun yolunu tesis etmeye gayret etmişlerdir. Kamusal ve bireysel menfaati birlikte temin eden bu kanun yolu şüphesiz temyizdir. Fransız hukukunda temyiz kanun yolu Fransız İhtilali'nden sonra öncelikle düzenlenen bir hukuki çare olmuştur. Temyiz kanun yolunun kaderi, ihtilalden sonra tesis edilen Fransız Temyiz Mahkemesi *Tribunal de cassation* ile tayin edilmiştir.

Tribunal de cassation'un tesisine kadar Fransız hukukunda temyiz benzeri hiçbir kurum bulunmadığını ifade etmek doğru değildir. Nitekim eski rejimde (*ancien régime*) birçok derece mahkemesinden oluşan dağınık ve birçok gruba imtiyaz tanıyan bir adli teşkilat yapısı bulunmaktadır. Bununla birlikte gerek Orta çağ gerekse de modern öncesi dönemde Fransız hukukunda belirli bir kanun yolu rejimi kabul edilmektedir. Bu kanun yolu mahkemeleri, birçok eski hukuk sisteminde olduğu gibi, bazı uyuşmazlıkları ikinci veya üçüncü derece mahkemesi olarak görmekteyken değeri yüksek bazı hukuki uyuşmazlıkları ise ilk derece mahkemesi olarak incelemektedir. Çalışmada bu kanun yolu mahkemelerinin temyiz niteliğine haiz olup olmadığı ayrıca incelenecektir.

Fransız hukukunda temyiz benzeri ilk kurumsa, yerel parلمانların kralın emirnamelerini uygulamakta tereddütler yaşamaları sebebiyle gücü artan Kral'ın Konseyi (*Conseil du roi*) olmuştur. Kral'ın Konseyi (*Conseil du Roi*), esasen monarkın yürütme ve danışmanı organıdır. Ancak Konsey kendi içerisinde kurullara ayrılarak içerisinde temyiz mahkemesi benzeri bir yapı olan *Conseil des parties* alt kurulunu çıkarmıştır. *Conseil des parties* kurulunun asıl görevi ise bireye ayrı bir hukuki çare olanağı sağlamaktan çok kralın emirnamelerinin uygulanmasını sağlamaktır.

Fransız İhtilali ile Kral'ın Konseyi (*Conseil du roi*) ortadan kaldırılmıştır. Ancak Konsey'in içerisindeki temyiz mahkemesi benzeri yapıya sahip olan *Conseil des parties* yerine *Tribunal de cassation* kurulmuştur. Temyiz Mahkemesi'nin (*Tribunal de cassation*) yapısı ve günümüze kadar geçirdiği dönüşüm çalışmanın önemli konularından birini teşkil etmektedir. Çalışmada ayrıca modern Fransız Temyiz Mahkemesi'nin (*Cour de cassation*) Fransız hukuku içerisinde belirli bir hukuk kültürünün devamını sağladığı vurgulanmaya çalışılacaktır.

I. MODERN ÖNCESİ DÖNEMDE (ANCIEN RÉGİME) YARGI TEŞKİLATI VE KANUN YOLLARI

A. ESKİ REJİM'DE (ANCIEN RÉGİME) YARGILAMA HUKUKUNA İLİŞKİN ESASLAR

Eski rejim (*ancien régime*), Fransız Hukuku'nun 1789 ihtilaline kadar süren dönemini konu almaktadır. Fransız ihtilali, aydınlanma ideolojisinin de yardımıyla siyasi ve hukuki kurumların köklü bir şekilde modernleşmesine sebebiyet vermiş; üst yapıdaki bu modernleşme süreci şüphesiz

adli teşkilatı doğrudan etkilemiştir¹. Ancak ihtilal öncesi, kimi zaman dini bilgilerle birleşmiş karma bir hukuk bilgisi geçerli olmuştur². Orta çağ hâkimi her şeyden önce Hristiyanlığın çizdiği bir bilince sahip olup hukuki mülahazalarının temelini dini bilgi oluşturur³. Orta çağ Avrupası ve Fransa'sında yargı ve bürokrasinin etkili yerlerinde görev alabilmek için memurun dini bilgisinin iyi olması gerekmektedir.

Modern öncesi Fransa'da neredeyse beş dereceden oluşan oldukça dağınık bir yargı teşkilatı bulunmaktadır⁴. Bununla birlikte 16. yüzyıldan sonra Fransa'nın siyasi olarak merkezileşerek monarkın yönetimde etkisini artırması, modern öncesi dönemde hukuk sisteminin dağınık karakterinin zayıflamasına ve hukukun yekpareleşmesine vesile olmuştur⁵. Eski rejim döneminde Fransa'nın siyasi rejimi de mutlak monarşidir. Ancak iktidarın temeli tanrı olarak görüldüğü için monark (kral) da tanrının dünyadaki vekili olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple yargılama yetkisi de krala ait olup bu yetki emirnameler aracılığıyla çeşitli kurumlara delege edilmektedir⁶. Diğer taraftan hukuk kuralları da seküler ve dini kurallar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁷. Ancak bilhassa Orta çağ Fransa'sında dini kuralla dini olmayan kuralların iç içe geçtiğinden iki farklı karakterdeki hukuk kurallarına ilişkin açık bir ayırım yapılamamaktadır⁸.

Orta çağa ait bu siyasi tahayyül, Martin Luther'in Protestanlık öğretisinin Fransa'da da kabul görmesiyle önemli bir engelle karşılaşır. Zira, “*insanlardan ziyade; tanrıya itaat etmek gerekir*” şeklindeki Protestan önerme orta çağ Avrupa iktidarlarını tedirgin etmeye başlamıştır. Bu önermeyi takiben gerçekleşen birçok Protestan isyanı ise Fransa'da kaosa yol açtığından toplumda monarkın otoritesine karşı tevccüh baş göstermiştir⁹.

Gerek devlet kurumlarının gerekse de halkın uyacağı kurallar bütünü, çoğunlukla Fransa'da teamül kaynaklıydı¹⁰. Başka bir deyişle, yazılı veya bir ölçüde kurumsal kurallardan bahsetmek mümkün

- 1 Halpérin J.L., 'Le droit privé de la Révolution: héritage législatif et héritage idéologique'(2002) (2) Annales historiques de la Révolution 135.
- 2 Nitekim 16. yüzyılda hâkimin takdir yetkisini kullanmasında etkili olan “vicdan” kurumunun hem de akıla müracaati zorunlu kıldığı böylelikle yargılamanın da melez bir karakter taşıdığı ifade edilmektedir (Renoux-Zagamé, M.F., 'Répondre de l'obéissance. La conscience du juge dans la doctrine judiciaire à l'aube des Temps modernes' iç *La conscience du juge dans la tradition juridique européenne* (PUF 1999) 162).
- 3 Carbasse, J.M., 'Le juge entre la loi et la justice: approches médiévales, La conscience du juge dans la doctrine judiciaire à l'aube des Temps modernes' iç *La conscience du juge dans la tradition juridique européenne* (PUF 1999) 68.
- 4 Piant H., *Une Justice Ordinaire, Justice Civile et Criminelle Dans La Prévôté Royale de Vaucouleurs Sous L'Ancien Régime* (Pesses universitaires de Rennes 2006) 22 vd.
- 5 İngiltere'nin aksine Fransa'da devlet teşkilatı merkezi olmaktan uzaktır. Bunda feodal beylerin kral karşısındaki gücü etkili olmuştur. Feodal lortlar, kralın karşısındaki gayri resmi güç odaklarıdır. Fransa devlet teşkilatının bu yapısı “anarşist-feodalizm” olarak adlandırılmaktadır (Van Caenegem R.C., *History of European Civil Procedure, Civil Procedure, Chapter 2*, (Volume XVI New York 1973) 32).
- 6 Teomete-Yalabık F., 'Fransız Hukukunda Temyizin Tarihi Gelişimi ve Temyiz Sebepleri' (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2010) 32.
- 7 Saint-Bonnet F. ve Sassier Y., *Histoire des Institutions Avant 1789* (6e édition, LGDJ 2019) 281, 282.
- 8 Forcadet P.A., 'Les premiers juges de la Cour du roi au XIIIe siècle' (1922) (94)2 *Revue historique de droit français et étranger* 197.
- 9 Saint-Bonnet/Sassier 284.
- 10 Forcadet 203.

değildi¹¹. Ancak özellikle ülkenin kuzeyinde 16. yüzyıldan itibaren teamüllerin kodifikasyonu başlar. Böylelikle dağınık hukuki rejim daha teknik bir yapıya bürünmeye yönelir¹². 1560 tarihli Orléans Emirnamesi ve kraliyetin mallarının rejimini düzenleyen 1566 tarihli Édité de Moulins, teamüllerin kodifikasyonu faaliyetiyle ortaya çıkmıştır.

Eski rejim döneminde kuvvetler ayrılığı söz konusu olmadığı için yargı yetkisini haiz birçok kurumun tam anlamıyla birer mahkeme olduğundan da bahsetmek mümkün değildir. Esasen modern öncesi birçok coğrafyada yargı kurumları aynı zamanda idari görev ve yetkilere sahip olmaktadır. Modern öncesi Fransız yargı teşkilatı da adli ve idari görevleri birlikte yürütmektedir.

Eski rejimdeki yargı teşkilatı, Fransa'nın siyasi karakterine benzer şekilde oldukça dağınık bir yapıya sahiptir. Eski rejimin karakteristik özellikleri, kuvvetler birliği (*la confusion du pouvoir*), imtiyaz rejimi (*le régime du privilège*), mutlakiyet (*l'absolutisme*), idari monarşi (*la monarchie administrative*), merkezîyetçiliğe doğru gelişim (*le développement de la centralisation*), devletin doğuşu (*la croissance de l'État*) olarak tarif edilmektedir¹³.

Yargı yetkisi monarka (krala) aittir. Ancak böylesine büyük bir coğrafyada bütün yargılamalarının kral tarafından yapılması mümkün olmadığı için, kral adına mahkeme benzeri kurumlar vekaleten (*justice déléguée*)¹⁴ karar vermektedir¹⁵. Yukarıda belirtildiği gibi bütün Fransa coğrafyası kralın yargı yetkisine girmemektedir. Senyör ve kilise yargılamaları, krallığın yargılama tekeli önemli bir istisna teşkil etmektedir¹⁶. Bununla birlikte kral, senyörlerin senyörü (*le chef seigneur*) olarak kabul edildiği için senyör yargılamaları da bir ölçüde hukuki temele sahiptir. Senyör yargılamaları ve krallık yargılamaları arasındaki ilişki “krallığa ilişkin vakıanın (*cas royal*)” varlığına göre değişmektedir. Bir vakıanın etki alanının genişliği veya sonucunun kamu düzeni üzerindeki etkisi, olayın veya fiilin krallığa ilişkin vakıa olarak değerlendirilmesine sebep olur¹⁷. Bunun dışında senyör yargılamaları ve hatta kilise yargılamaları sonucunda verilen kararlara karşı krallık mahkemelerinde istinaf yoluna başvurulması mümkündür. Böylece krallık yargılaması dışında verilen kararların, krallık mahkemeleri tarafından kontrolü sağlanmaktadır. Yargı sisteminin normatif anlamda yeknesaklaştırılması ise ancak modern dönemde mümkün olabilmiştir¹⁸.

11 Carbasse 67.

12 Barbiche B., *Les institutions de la monarchie française à l'époque moderne XVIe-XVIIIe siècle*, (PUF 2012) 60.

13 Barbiche, *Institutions* 3.

14 Esasen vekaleten adalet (*justice déléguée*), iki farklı hâli içermektedir. Modern öncesi dönemde monark, tanrının yeryüzündeki vekili olarak kabul edildiğinden kural olarak Fransa coğrafyasında en üst yargı merci olan monark, vekalet aldığı tanrı adına karar vermektedir. Bu husus vekaleten adaletin birinci anlamını açıklar. Diğer taraftan yargı teşkilatında bir kurumsallaşma söz konusu olmadığı için modern öncesi Fransa'daki mahkemeler de kamu adına değil; monark adına karar vermektedir. Kral adına karar veren yargı mercileri, yargılama yetkisini kralın kendilerine bu konuda vermiş olduğu vekaleten almaktadır. Bu husus da vekaleten adaletin ikinci yönüne karşılık gelmektedir. Bu konuda bkz. Carbasse 69 vd.

15 Barbiche, *Institutions* 47.

16 Barbiche, *Institutions* 48.

17 Barbiche, *Institutions* 50.

18 Petit J.G., 'La Justice en France, 1789-1939. Une étatisation modèle?' (2002) (1)6 *Crime, Histoire & Sociétés* 86.

B. DERECE MAHKEMELERİ

Fransız yargı teşkilatının ilk derece mahkemesi hemen hemen her bölgede bulunan *prévôté* mahkemeleridir¹⁹. Bu ilk derece mahkemeleri (*prévôté*) ceza ve hukuk yargılaması bakımından görevli oldukları gibi ayrıca kral adına vergi toplama gibi idari yetkilere de sahiptir²⁰. İlk derece mahkemelerinin (*prévôté*) topladıkları vergileri saklama ve belli ilkeler çerçevesinde paylaşırma yetkisini de haiz oldukları belirtilmektedir²¹. İlk derece mahkemesinin yetkisini düzenleyen L'Edit de Crémieux'nün 20. maddesine göre: “Medeni hukukun, kişiler hukukunun, eşya hukukuyla haksız ve fiil rejimi ve ceza hukuku bakımından *prévôté* birinci derece yargılamasını yürütmekte olup istinaf mahkemesi sıfatıyla ikinci derece yargılaması baillis ve *sénéchaux* tarafından yerine getirilir.” Buna göre *prévôté* aksine düzenleme olmadıkça hukuk ve ceza yargılamasında genel görevli mahkeme sıfatını haizdir²². Ayrıca *prévôté* yargılamalarının laik hukukla ilgili olduğunu da belirtmek gerekmektedir²³.

Krallık toprağındaki her *prévôté* mahkemesinin kendisi teşkilatı bulunmaktadır. Teşkilatın içerisinde hâkimlere (*prévôts*) idari ve adli görevlerine yardımcı memurlar (*assesseurs*) bulunur²⁴. *Prévôt*, yargılama sırasında yanında bulunan memurların görüşünü alabileceği gibi kendisinin katılmadığı yargılamalarda yerine birinci sorumlu memuru (*lieutenant*) yargılamayı yürütebilmektedir²⁵.

Louis VII döneminden itibaren ilk derece hâkimlerinin (*prévôts*) görevlerini kötüye kullanmalarının engellenmesi için görev süreleri üç yıl olarak belirlenmiştir²⁶. Hâkimlerin (*prévôts*) idari ve yargısal görevlerini yerine getirebilmeleri amacıyla krallar emirnamelerle önlem alma gereğini duymuşlardır. Örneğin hâkimler (*prévôts*) avukat veya kamu görevlisi olamazlar. Din görevlilerinin sahip oldukları etki sebebiyle *prévôt* olarak atanması kabul edilmemiştir²⁷.

İlk derece mahkemesinin (*prévôté*) yargı çevresi mutlak surette kralın doğrudan senyörü olduğu topraklar olarak belirlenmiştir²⁸. Yargı çevresine ilişkin bu ayrımın temelinde Fransa'nın toprak mülkiyetine dayalı siyasi yapısı rol oynamaktadır. Kral, eski rejim döneminde senyörlerin senyörü (*chef seigneur*) olarak nitelendirilmekle birlikte bütün topraklara sahip değildir. Diğer senyörlere ait topraklarda meydana gelen uyuşmazlıklar bakımından *prévôté* ilk derece mahkemesi olarak görevli değildir²⁹. Bununla birlikte kural olarak ilk derece yargılaması yapan *prévôté*, senyör yargılamalarının

19 Van Caenegem 33.

20 Verpeaux N., 'Maires, Prévôts, Doyens, Les Intermédiaires Entre Seigneurs et Exploitants' (2011) (36) 2 Histoire & Sociétés Rurales 13; Piant 23; Barbiche, Institutions 347; Chénon, Histoire, Tome I 848.

21 Verpeaux 29.

22 Piant 24.

23 Verpeaux 13-14.

24 Gravier H., 'Essai sur les Prévôts royaux du XI e au XIV e siècle' (1903) (27) 5 Nouvelle revue historique de droit français et étranger 649.

25 Gravier 650.

26 Saint-Bonnet/Sassier 183.

27 Gravier 651.

28 Piant 23.

29 Duquesne Q., 'Du juge seigneurial au juge de paix. Les détenteurs des fonctions judiciaires de proximité de la fin de l'Ancien Régime au Consulat: le cas de l'Isère' (2010) (29) 2 Histoire, économie & société 46.

kararlarını istinaf mahkemesi olarak inceleme yetkisine sahiptir³⁰. Aynı uyuşmazlık bakımından birbirinden farklı mahkemelerde dava açmak mümkün olduğu gibi, herhangi bir kesin yetki kuralı söz konusu olmadığı için birbiriyle ilişkisi olmayan ilk derece mahkemelerinde dava açmak mümkündür³¹.

Mahkemenin görevinin tespitinde, yargı çevresi içerisinde hem ilk derece hem de istinaf mahkemesi karakterini haiz *baillages* olarak adlandırılan ikinci derece mahkemesinin bulunup bulunmaması önem arz eder. Kural olarak ilk derece mahkemesi *prévôté* özel hukuktan kaynaklanan uyuşmazlıklar ve kabahat teşkil eden ceza hukuku uyuşmazlıkları bakımından görevlidir³².

Hiyerarşik olarak, ilk derece mahkemesinin üzerinde *sénéchaussées* veya *baillage* olarak adlandırılan ikinci derece mahkemeleri yer almaktadır. *Baillage* yargılama faaliyetinin dışında askeri, idari ve iktisadi yetkilere sahip olsa da tıpkı *prévôté* gibi zamanla bu yetkilerini uzman idari kurumlara devretmek zorunda kalmıştır³³. Ancak bu yetkileri kaybedene kadar, *prévôté* bilhassa vergiyle alakalı işlemler üzerinde denetim yetkisine sahip olmuştur. Yargı teşkilatında *baillage* ve *prévôté* arasındaki derece ilişkisinin yanında idare hukuku anlamında bir hiyerarşik ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır³⁴. Bu mahkemeler, kural olarak istinaf mahkemesi karakterini taşıyan ikinci derece mahkemeleridir³⁵. Buna göre *prévôté* kararlarına karşı *baillage* olarak adlandırılan ikinci derece mahkemelerine istinaf müracaatında bulunmak mümkündür. Ancak istisnai olarak *baillage* bazı asillerin ve kamu görevlilerinin tarafı olduğu uyuşmazlıkları ilk derece mahkemesi olarak görebilmektedir³⁶. Bunun dışında senyör yargılamalarının ceza hukukuna ilişkin kararlarını da ikinci derece mahkemesi olarak inceleyebilirler.

Prévôté ve *baillage* arasındaki denge, 14. yüzyıldan sonra bozulmaya başlamaktadır. Zira *baillage* için öngörülen kazai ve idari yetkileri *prévôté* aleyhine genişlemiştir. Bu da *baillage* tarafından ilk derece mahkemesi sıfatıyla görülen uyuşmazlık sayısının artmasına yol açmıştır³⁷.

Kural olarak bir kanun yolu merci olan üçüncü derece mahkemesi *présidiaux* 1552 yılında bir emirname ile kurulmuştur. *Présidiaux*, *baillages* kararlarına müracaat edilebilen bir üçüncü derece mahkemesidir³⁸. *Présidiaux* bir görüşe göre yeni mevkiiler yaratarak krallığın gelirinin yükselmesi amacıyla tesis edilmiştir³⁹. Özel hukuktan kaynaklanan ve 1552 tarihi itibarıyla 250 kuruşun (*livres*) altında olan uyuşmazlıklar bakımından *présidiaux* temyiz benzeri bir yargılama yürütmektedir⁴⁰.

30 Saint-Bonnet/Sassier 422.

31 Piant 22 vd.

32 Gravier 651.

33 Barbiche, *Institutions* 348.

34 Gravier 659.

35 Rouland N., *Introduction historique au droit* (PUF 1998) 389.

36 Barbiche, *Institutions* 349.

37 Chénon E., *Histoire générale du droit français public et privé des Origines à 1815, 1er Tome* (Receuil Sirey 1926 866).

38 Saint-Bonnet/Sassier 422; Barbiche, *Institutions* 349.

39 Claerr R., 'Les Présidiaux créations, suppressions, archives et bibliographie' (2011) *Annuaire-Bulletin de la Société de l'histoire de France* 98.

40 Barbiche, *Institutions* 350; Breen M. P., 'Law, Society, and the State in Early Modern France' (2011) (83) 2 *The Journal of*

Diğer taraftan *présidiaux*, *prévôté* ve *baillage* tarafından görülemeyen ceza davalarına ilk derece mahkemesi olarak bakmaktadır⁴¹. *Présidiaux*, *baillage* tarafından ilk derece mahkemesi sıfatıyla verilen kararlara karşı da istinaf benzeri bir yargılama yapmaktadır⁴². 1629 ve 1642 tarihleri arasındaki kayıtlarda Fransa coğrafyasında yaklaşık otuz üç adet *présidiaux* mahkemesinin bulunduğu anlaşılmaktadır⁴³. Krallık yargılamaları (*juridiction royale*) olarak adlandırılan *prévôté*, *baillages* ve *présidiaux* 6 Eylül 1789 tarihli Kanunla kaldırılmıştır.

C. BİR KANUN YOLU MERCİ OLARAK BÖLGESEL PARLEMANLAR (LES PARLEMENTS PROVINCIAUX)

Baillage tarafından değeri 500 kuruştan (*livres*) fazla olan uyuşmazlıklar verilen kararların yeniden incelenebilmesi için doğrudan *parlements*'lara müracaat etmek gerekmektedir. Geç sayılabilecek bir tarihte kurulan *présidiaux* mahkemelerinden önce *baillage* kararlarına karşı son derece mahkemesi olarak parlemanlara müracaat edilmekteydi. Esasen *présidiaux* mahkemeleri kuruldukları tarih itibarıyla Fransa yargı teşkilatının modernleşme sürecinin bir ürünü olarak kabul edilir. Ancak *baillage* mahkemelerinden çok daha önce kurulan yerel parlemanlar, (*parlements provinciaux*) gerçek birer kanun yoludur. Zira parlemanlar, yargı çevreleri içerisinde son derece mahkemesi olarak kabul edilmektedir. Bu noktada parlemanların yargısal yetkilerinin oldukça geniş olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Zira parlemanlar, krallık derece mahkemesi hüviyetinde kabul edilmeyen senyör mahkemeleri ve kilise mahkemelerinin kararlarına karşı da müracaat edilebilecek birer kanun yolu mahkemesidir⁴⁴.

Parlemanların birer istinaf mahkemesi mi yoksa temyiz mahkemesi mi olduğu hususu tartışmaya açıktır. Öncelikle belirtmek gerekir ki 18. yüzyılda ülke genelinde yalnızca on üç adet bulunan parlemanlar yalnızca kanun yolu yargılaması olarak görev yapmamakta; bazı uyuşmazlıkları birinci derece mahkemesi olarak görmektedir⁴⁵. Bununla birlikte parlemanların ilk derece mahkemesi sıfatıyla yargılama yapmalarının istisnai bir durum olduğu belirtilmelidir⁴⁶.

Kanun yolu yargılamasının niteliği bakımından parlemanların istinaf benzeri bir yargılama yaptığını söylemek daha doğru olacaktır. Zira parlemanlar, önlerine gelen uyuşmazlıkları yeniden tahkikat yaparak incelemektedir. Esasen parlemanların belirli bir yargı çevresi olduğu düşünüldüğünde istinaf benzeri yargılamalar yapmasının niteliklerine uygun düştüğü daha iyi anlaşılabilir. Hâlbuki

Modern History 366.

41 Claerr 97-98.

42 Marion M. 'À Propos de la géographie judiciaire de la France sous l'ancien régime. La Question du ressort des présidiaux' (1905) (89) 1 Revue Historique 81.

43 Claerr 99-100.

44 Lemaître A. J., 'Le pouvoir réglementaire Les arrêts sur remontrances du procureur général du roi au parlement de Bretagne' (2015) (122) 3 Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest 151.

45 Barbiche, Institutions 345.

46 Van Caenegem 33.

Conseil du roi, bütün bölgesel parlemenların kararlarını inceleyebilme yetkisine sahip olduğundan temyiz benzeri bir yargılama yürütmektedir.

Parlemanların Fransız İhtilali'ne kadar artırdıkları siyasi otoritesinin temelinde yalnızca yargısal görevleri bulunmaz. Parlemanlar ayrıca yargı çevreleri içerisinde krallık polisiyle birlikte görev yapan bir kolluk gücüne sahiptir⁴⁷.

Çok sık olarak toplanmayan ve toplandığı hâllerde de kralın istekleri doğrultusunda karar alan *Etats généraux* meclislerinden farklı olarak parlemenların siyasi bir ağırlıkları da bulunmaktadır⁴⁸. Nitekim Fransa tarih doktrininde yeni eğilim, parlemenları kral ve halk arasında bir aracı olarak görmeye yönelmektedir⁴⁹. Öyle ki parlemenlar, kanun tasarıları hakkında bildirdikleri görüşler ve anayasal teamüllere yaptıkları atıflarla eski rejimde yürütme ve yasama karşısında yargının anayasal bir denge işlevini üstlenmesini sağlamışlardır⁵⁰. Aslında parlemenlar siyasi ağırlıklarını yapmış oldukları yargılamanın işlevselliğine borçludur. Parlemenlar, Fransadaki modern düşüncenin de etkisiyle kendilerini halkı idarenin keyfi işlemlerine karşı koruyan bir yapı olarak görmeye başlamışlardır⁵¹. İşte bu düşünce 18. yüzyıl ortalarında parlemenların krala kanun tasarıları hakkındaki görüşlerini içeren yazıların (*remonatrases*) bildirilmesini sağlamıştır⁵².

Parlemanlarla kral arasındaki yasa yapımını konu alan gerilim, Fransa yargısında anayasal tartışmalara da sebep olmuştur. Parlemanlara göre kralın yasaların üzerinde, ortada hâlen bir teamül hukuku olduğu için, doğal hukuktan kaynaklanan yasalar bulunmaktadır. Şüphesiz ki yasama faaliyeti krala aittir; ancak kralın yasaları da bu anayasal teamüle uygun olmalıdır⁵³. Parlemanlar bilhassa kralın, parleman yargılamalarına ilişkin düzenlemelerini (*enregistrements*) incelemekte; hatta yeri geldiğinde bu düzenlemelere ilişkin yerindelik denetimi dahi yapmaktaydı⁵⁴. Storez-Brancourt, 18. yüzyılın ortasından itibaren çeşitli parlemenların kararlarında “monarşinin yasalarının koruyucusu”, “hukuk devleti (*État de droit*)”, kanun yapımında “kralın yasal danışmanı (*le conseil legal du roi*)”, “anayasacılık (*constitution et lois de la monarchie*)”, “milletin temsilcisi (*représentant de la nation*)”

47 Lemaître 153.

48 Coste L. ‘Des corps intermédiaires sous l’ancien régime: revendication ou réalité?’ (2016) (35) 1 Histoire, Économie Et Société 15.

49 Coste 15; Breen 361; Swann J., ‘Repenser les parlements au xviiiè siècle: du concept de l’opposition parlementaire à celui de culture juridique des conflits politiques’ iç Alain J Lemaître (edr) *Le monde parlementaire au XVIIIè siècle : L’invention d’un discours politique* (Presses Universitaires de Rennes 2010) 17.

50 Saint-Bonnet, François, ‘Le constitutionnalisme des parlementaires et la justice politique. Les équivoques des lits de justice du XVIIIè siècle’, *Quelle culture politique en héritage?’* (2011) (15)1 Parlement(s), *Revue d’histoire politique* 17.

51 Coste 18; Swann 18.

52 Bu konuda detaylı bir çalışma için bkz. Chaline O., ‘Cassations et évocations dans les remontrances des parlements Au XVIIIè e.’ (2010) (29) 3 Histoire, économie & société 58 vd.

53 Barbiche, *Înstitutions* 355.

54 Rouland 388.

gibi ifadelere rastlandığını belirtmektedir⁵⁵. Yazara göre bu kavramların kullanılması, dönemin ruhuyla bağlantılıdır⁵⁶.

1788 yılındaki kararlarda artık hâkimlik teminatının da bir anayasal teamül olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Bu retorik, parlemenları basit bir istinaf veya temyiz benzeri mahkemeden, yasama faaliyetine ortak olmayan çalışan politik bir yapıya doğru götürmüştür. Öyle ki parlemenlar, kendileri ile alakalı düzenlemeler hariç (*enregistrements*) yerindelik denetimi yapmadan, kralın yasalarını doğal hukuk temelli anayasal teamüllere uygunluğunu denetlemek istemişlerdir⁵⁷. Böylece parlemenlar ve krallık arasındaki gerilim, kralın yetkilerini kullanmasına anayasal bir denge rejimi getirmiştir⁵⁸. Hatta parlemenların, normatif kural koyma yetkisi monarka ait olmasına rağmen genel düzenleyici işlemler yapmaya teşebbüs ettikleri belirtilmektedir⁵⁹.

Doktrinde genel eğilimi, parlemenların eski rejimin muhafazası konusunda istekli olmaları sebebiyle, kurumların tadilini içeren reform yasalarına karşı istikrarlı bir muhalefet geliştirdiği fikri oluşturmaktadır⁶⁰. Parlemenların kral tarafından hazırlanan vergi kanunları veya yeni vergi teşebbüslerine karşı bildirdiği görüşler (*remonstrances*) vergilerin kamuoyu nazarında da kabulü için önem arz eder⁶¹. Bütün bunlar parlemenların kamuoyu desteğini almasını sağlamıştır⁶².

1763 yılında 15. Louis'nin (Louis XV) şansölyesi tarafından parlemenların faaliyetleri ile alakalı olarak sarf edilen sözler, krallık ve parlemenlar arasındaki yetki geriliminin anlaşılması bakımından oldukça açıklayıcıdır: “*Parlemenlar, kral tarafından halkın temsilcisi değil; hâkimi olmaları amacıyla tesis edilmiştir. Onlar milletin temsilcisi değil; kralın memurudur*”⁶³. Ancak bütün bu siyasi çekişmeye rağmen parlemen ve krallık ilişkisinin bir hukuk politikası (*judicial politics*) çerçevesinde gerçekleştiğine yönelik görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlere göre krallık bürokrasinin içinde, kral tarafından ilan edilen kanunların parlemenların onayıyla daha etkili olacağını düşünen bürokratlar bulunmaktadır⁶⁴.

55 Storez-Brancourt İ. ‘C'est légal parce que je le veux: loi et constitution dans le face à face du roi et du Parlement à la fin de l'Ancien Régime, Le Parlement de Paris face aux réformes de Silhouette (1759)’ (2011) (15) 1 Parlement(s), Revue d'histoire politique 62.

56 Storez-Brancourt 63.

57 Bu denetim bilhassa şekli olmaktadır. Buna göre kanunların anayasanın ve monarşinin teamüllerine uygun olup olmadığına yönelik bir inceleme yapılmaktadır (Storez-Brancourt 61).

58 Daireaux 83.

59 Örneğin Fransa'nın İngiltere'ye yakın bölgesi olan Bretagne'da Parlemen, 22 Ekim 1563 tarihinde Marais de Dol bölgesindeki yapıların temizlenmesine ilişkin bir tasarı hazırlamıştır. Bununla birlikte kralın yasa koyma gücü karşısında Bretagne Parlemen'nın normatif kural koyucu işlemlere karşı yine de mesafe aldığı anlaşılmaktadır. Bu konuda bkz. Pichard-Rivalan M., ‘Un parlement débutant ? Les hésitations de l'arrêt civil au parlement de Bretagne (1554-1570)’ (2015) (122) 3 Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest 26, 27.

60 Félix J., ‘Comprendre l'opposition parlementaire, Le Parlement de Paris face aux réformes de Silhouette (1759)’, (2011) (15)1 Parlement(s), Revue d'histoire politique 32; Daireaux L., ‘Le parlement de Normandie et l'édit de Nantes: une bataille de dix ans (1599-1610)’ (2015) (122) 3 Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest 77 vd.

61 Félix 34.

62 Chénon 38.

63 “Les parlements sont établis par le roi pour être les juges des peuples et non leurs représentants, les officiers du roi et non les députés de la Nation.”

64 Swann 22-23.

Başka bir fikre göre, parlemenlar ve krallık arasındaki gerilim hâkimlerin mesleki çıkarlarını koruma amacından kaynaklanmaktadır⁶⁵. Buna karşın parlemenlar sayesinde “milli egemenlik (*souveraineté national*)” anlayışının yerleştiğini ifade etmek mümkündür⁶⁶. Bu sebeple ilgili vergi kanunlarına veya yeni vergilere karşı muhalefet, konunun siyasi karakterinden dolayı, hukuki gerilimin hüviyetini bir anda değiştirebilecek karaktere sahiptir. Breen’in aktardığına göre 18. yüzyılın başlarına doğru yalnızca parlemen hâkimlerinde değil; daha alt derecelerdeki *baillage* ve *prévôté* hâkimlerinde de adalet düşüncesi ve kamu yararını önceleyen bir yargı anlayışı gelişmiştir⁶⁷.

Doktrinde görüş birliği olmasa da evrimci teoriyi kabul eden yeni sayılabilecek eğilim, parlemenların belirli bir demokrasi kültürü sağlamada önem arz eden kurumlar olduğunu savunmaktadır⁶⁸. Parlemenların bu etkisini kral lehine dengeleyen kurum ise, temyiz yargılaması karakterine sahip Kralın Konseyi (*Conseil du roi*) olmuştur⁶⁹.

II. ESKİ REJİMDEN YENİ REJİME TEMYİZ MAHKEMESİNİN DÖNÜŞÜMÜ

A. KRALIN KONSEYİ (CONSEIL DU ROI)

Conseil du roi, modern öncesi dönemde Fransız hukukundaki temyiz benzeri karakter taşıyan en önemli kurumdur. Zira *Conseil du roi*, yalnızca bazı sınırlı hususlar bakımından ilk derece yargılaması olarak görev yapmakta olup asıl görevi, parlemen kararlarının kanun yolu denetimini yürütmektedir. Diğer taraftan *Conseil du roi*, modern temyiz mahkemeleri gibi yargılamanın konusunu oluşturan kararın hukuka aykırı olduğunu tespit ettiği hâllerde kararı bozup derece mahkemesine göndermektedir⁷⁰. Bu iki unsur, *Conseil du roi* kurumunun Fransız hukukunun modern öncesi döneminde temyize en yakın kurum olduğunu göstermektedir⁷¹. Hatta bazı görüşlere göre *Conseil du roi*, açık bir şekilde Fransız Temyiz Mahkemesi'nin (*Cour de cassation*) selefidir⁷². *Conseil du roi*, hem derece hem de temyiz benzeri bir yargılama yapan parlemenların (*parlements*) nüfuzunu zayıflatmak; hukukun monarkın uhdesindeki bir kurum tarafından yeknesaklaştırılmasını sağlamayı amaçlamaktadır⁷³.

65 Örneğin Rouland, parlemenların denetim yetkisine yönelik taleplerinin temelinde kendi yetkilerini düzenleyen emirnamelerin uygulanmasını engelleme düşüncesinin yattığını belirterek bu anayasacılık faaliyetinin aslında parlemenların çıkarından kaynaklandığını ifade etmektedir (Rouland 378).

66 Swann 22.

67 Breen 372.

68 Bu konuda bkz. Bidouze F, ‘Introduction. Quelle culture politique en héritage?’ (2011) (15) 1 Parlement(s) Revue d’histoire politique 11.

69 Özbek S., ‘Temyiz Kanun Yolunun Tarihçesine İlişkin Bazı Tespitler’ (2015) (21) 2 Prof. Dr. Mehmet Âkif Aydın’a Armağan MÜHF-HAD 125.

70 Barbiche, B., ‘Le Conseil du roi dans tous ses états: Questions de vocabulaire’ (1999) (52) (3) La Revue Administrative 21.

71 Barbiche, Bernard, ‘Les attributions judiciaires du Conseil du roi’ (2010) (29)3 Histoire, économie & société 11.

72 Barbiche, Conseil 21.

73 Özbek, Tarihçe 125; Hamscher, Albert N., *The Conseil Privé and the Parlements in the Age of Louis XIV: A Study in French Absolutism* (Transactions of the American Philosophical Society 1987).

Modern öncesi dönemde Konsey'in gelişimi Fransa'nın siyasi yapısıyla doğrudan bağlantılı olmuştur. Öyle ki başlangıçta aristokratlardan oluşan ve feodal bir kurum izlemine veren Konsey, siyasi sistemin merkezileşmesiyle birlikte idari-bürokratik bir yapıya dönüşmüştür⁷⁴. Konsey, Orta çağda önemli bir etkiye sahip olmaktan uzaktır⁷⁵. Buna karşın siyasi yapının merkezileşerek monarkın güçlendiği ve nüfusun artışına paralel olarak idari ve yargısal işlerin sayısının hızlıca yükseldiği modern öncesi dönemde Konsey'in etkisi de artmıştır. Konsey'in içerisindeki özel birimlerle birlikte kurumsallaşması esasen 14. Louis dönemini içine alan 1661 ve 1664 yılları arasında gerçekleşmiştir⁷⁶.

Konsey, birçok alt kurultan oluşmaktadır. Kurulların önemli bir çoğunluğu esasen idari karakterdedir. Şansöyle başkanlığında toplanan *Conseil d'en haut*, mali ve iktisadi işleri yürüten *Conseil des finances*, *Conseil des dépêches* bu alt kurullara örnek olarak verilebilir⁷⁷. Konsey, kendi içerisinde sekisyonlara ayrılmakta olup kral, bu mini konseylerin niteliğine göre toplantıya katılıp katılmama kararı alabilir⁷⁸. Kralın yargısal işlerin görüşüldüğü *Conseil des parties* oturumlarına genelde katılmamakla birlikte idari işlerin görüşüldüğü diğer Konsey toplantılarına katıldığı belirtilmektedir⁷⁹. Kralın katılmadığı oturumlarda da kararlar kral adına alınır. Zira Konsey tüm birimleriyle birlikte kralın mutlak iradesini yansıtmaktadır⁸⁰. Bu sebeple şeklen kurullara ayrılmış gibi görünse de Konsey'in bütünlüğü ilkesi geçerlidir⁸¹. Konsey'in iç işleri ve yönetim alanlarında uzmanlaşmasına yönelik kurumsal yapısı 17. yüzyılın ortasından sonra belirginleşmeye başlar⁸². Öyle ki senyörlerin gücünün azaldığı bu dönemlerde Konsey, dış işleri bakanı, maliye bakanı gibi idari yöneticilerden oluşmaktadır⁸³.

Kralın Konseyi'nin yargı işlerine bakan bölümü ise *Conseil des parties* veya *Conseil privé* olarak adlandırılmaktadır. Böylelikle *Conseil privé*, yaptığı işler bakımından idari bir karaktere sahip olan *Conseil du roi* içerisindeki kazai kurulu oluşturmaktadır⁸⁴. *Conseil du roi* içindeki bu yargısal kurumlara müracaatın konusu yalnızca parlemenlerin kararları olabilir⁸⁵. Eski rejim döneminde kanun yolu mahkemesi olarak gösterilen *présidaux*, parlemenler gibi mahkemeler istisnai hâllerde ilk derece yargılaması yapabilmektedir. Ancak *Conseil du roi* yalnızca parlemen kararlarını incelediği için bu mahkemelerden ayrılır⁸⁶.

74 Chénon, Histoire, Tome I 322; Saupin G., *La France à l'époque moderne*, (4e édition, U Histoire 2020) 95.

75 Guenée B., 'Le Conseil du roi au Moyen Age' (1999) (52) 3 La Revue administrative 5.

76 Barbiche 10.

77 Mousnier R., *Le Conseil du Roi de Louis XII à la Révolution* (PUF1970) 5, 6.

78 Örneğin Louis XIV'un, en yüksek devlet işlerinin görüşüldüğü Conseil d'En Haut toplantılarına mutlaka başkanlık edildiği ifade edilmektedir. Bunun dışında mali işlerin görüşüldüğü Conseil des Depeches'in toplantılarına krallığın en yüksek bürokrati şansölye (*chancelier*) başkanlık etmekteydi (Antoine, M., 'Qui entrait au Conseil du Roi?' (1999) 53(3) La Revue Administrative 71).

79 Thireau J.L., 'Le Conseil du roi au XVI e siècle' (1999) (52) 3 La Revue administrative 18.

80 Thireau 14.

81 Pagès G., 'Le Conseil du Roi sous Louis XIII' (1937) (12) 29 Revue d'histoire moderne 296.

82 Thireau, Jean-Louis, 'Le Conseil du roi au XVIe siècle' (1999) (3)3 La Revue administrative 11.

83 Hamscher 6.

84 Pagès 300; Barbiche, *Institutions* 290; Mousnier R., 'Le Conseil du Roi de la mort de Henri IV au gouvernement personnel de Louis XIV' (1947) (1) Etudes D'histoire Moderne Et Contemporaine 31; Barbiche, *Attributions* 10; Guenée 6.

85 Mousnier, *Gouvernement* 33.

86 Mousnier, parlemenlar ve Conseil du roi arasında yetki çekişmesinin olduğunu kaydetmektedir. Parlemenlara göre,

Conseil du roi, parlemenin kararlarını ya onar ya da bozar⁸⁷. Daha ziyade bir istinaf mahkemesine benzeyen parlemanların aksine, *Conseil du roi* istisnai hâllerin dışında kararı kaldırıp yeni bir karar veremez. Bu sebeple *Conseil du roi*, eski rejimin modern hukuktaki unsurlarını taşıyan yegane temyiz mahkemesi karakterini taşımaktadır⁸⁸.

Kararın *Conseil du roi* tarafından bozulması üzerine dosya, kararı veren parlemaya veya başka bir parlemaya gönderilir. Bununla birlikte bazı istisnai hâllerde *Conseil privé* (*Conseil des parties*), yargılamayı yeniden yapmaktadır⁸⁹. Yeniden yargılama prosedürü (*évocation*), üç hâlde söz konusu olur. Birinci hâlde *Conseil privé*, bir yüksek mahkeme olarak kararı veren parlemenin tarafsızlığından veya bağımsızlığından şüphe duyulacak bir hâli tespit etmektedir (*évocation de justice*). İkinci hâlde taraflardan birinin talebi üzerine yeniden yargılama yapılmasında hukuki menfaat görülmektedir (*évocation de grâce*). Üçüncü ve istisnai bir hâlde ise doğrudan doğruya kralın müdahalesiyle yeniden yargılama yapılmaktadır (*évocation de propre mouvement*)⁹⁰.

Modern anlamda temyiz (*cassation*) ise yeniden yargılamaya göre daha geç gelişmiştir. Başlarda temyiz sebepleri doğrudan doğruya Konsey tarafından tespit edilmektedir. Bu sebeple en başta temyiz sebepleri konusunda belirli ilkeler bulunduğu ifade edilemez. Ancak daha sonra modern hukuktaki temyize benzer şekilde “kanuna aykırılık (emirnamelere aykırılık)” temyiz sebebi olarak kabul edilmiştir⁹¹. 18. yüzyılda kanuna aykırılık dışında usul kurallarına aykırılık, görevsiz mahkemenin davaya bakması, yetki aşımı ve aynı konuda verilen iki kararının bulunması da birer temyiz sebebi kabul edilerek modern temyizcinin temelleri atılmıştır⁹². Özellikle 17. yüzyılda *Conseil privé* tarafından gerçekleştirilen ön inceleme prosedürleri, Konsey’in içindeki adalet bürokrasinin işleyişi gibi hususlar yerleşiklik kazanmaya başlar⁹³.

Konsey yargılamalarının 17. yüzyıldan itibaren gösterdiği bu gelişim esasen parleman yargılamalarının kurumsallaşmasıyla da alakalıdır. *Conseil privé*, parleman kararlarına karşı müracaat edilen bir kurum olduğu için parlemanların kralın emirnamelerine aykırı olarak vermiş olduğu kararları kral adına denetleme imkânına sahiptir⁹⁴. Esasen “kanuna aykırılığın” bir kanun yolu sebebi olarak değerlendirilmesi de bu gelişmelerle uyumludur⁹⁵. Temyiz mahkemesi benzeri bir karaktere sahip

Conseil du roi'nin oturumda kral bulunmadan aldığı kararlara parlemanların oturumda kral bulunmadan alınan kararları (*lits de justice*) hukuken eşit değere sahiptir. Bu sebeple Conseil du Roi'nin parlemanların kararlarını bozması mümkün değildir (Mousnier, Gouvernement 33).

87 Rouland 388.

88 Godin X., 'La procédure de cassation au XVIIIe siècle' (2010) (3) Histoire, économie & société 20.

89 Hamscher, temyiz mahkemesine benzer bir yapıya sahip olan *Conseil privé*'nin yeniden yargılamayı yaptığı hâllerin konseyin dağınık bir yapıya sahip olmasına sebep olduğunu ifade etmektedir. Zira yeniden yargılama kararı, parlemanlara olan güvensizlik sebebiyle keyfi bir şekilde alınabilmektedir (Hamscher 19).

90 Martinage-Baranger R. 'Les idées sur la Cassation au XVIII e.' (1969) (47) Revue Historique De Droit Français Et Étranger 250; Barbiche, *Înstitutions* 298.

91 Barbiche, *Înstitutions* 299.

92 Martinage-Baranger 259.

93 Hamscher 89; Mousnier, *Conseil* 18.

94 Martinage-Baranger 248.

95 Nitekim konseyin karakteri, Fransızca “*justice retenue*” olarak ifade edilmektedir. Retenue, yeniden ele almak anlamına gelen “retenir” fiilinin sıfat hâlidir. Dolayısıyla bu kavram, adaletin kralın kendisi adına karar alan en yetkili kurumu

olan *Conseil privé*, Fransız hukukunda temyizın olağanüstü kanun yolu karakteri taşıdığına yönelik fikirlerin temelini teşkil eder. Zira *baillage, présidiaux*, parlemanlar gibi birçok mahkeme esasen derece yargılaması yaptığı için istinafa yakın birer kanun yolu mercidir. Hâlbuki doktrinde haklı olarak ifade edildiği üzere *Conseil privé*, bir son derece mahkemesi değildir. Zira Konsey, derece yargılaması yapmamakta; hukuka aykırı gördüğü kararları bozmakla yetinmektedir⁹⁶. Konsey'in esasa ilişkin inceleme yapamaması, belirli bir uygulamanın sonunda yargı teşkilatına ilişkin anayasal bir ilke olarak kabul görmeye başlamıştır⁹⁷.

Konsey'in yaptığı yargılamayı modern Fransız hukukundaki temyize yaklaştıran başka bir husussa müracaatın etkisinde görülmektedir. Zira modern temyizde kabul edildiği gibi, parleman kararlarına karşı Konsey'e müracaat edilmesi kararın icrası engellemektedir⁹⁸.

Tüm bunlara rağmen Konsey'de yapılan yargılamanın modern hukuktaki temyiz mahkemesi yargılaması kadar kapsamlı olmamaktadır. Bir kere bürokratik prosedürünün yoğunluğundan dolayı Konsey'e müracaat zorlaşmaktadır. Ayrıca parleman kararlarına karşı Konsey'e müracaat eden taraf, 1667 tarihli emirnameye göre 450 kuruş (*livres*) değerinde harç benzeri bir bedel ödemektedir. Şayet talebi reddedilirse bu bedelin üçte ikisi krallığa; geri kalanı ise karşı tarafa verilmektedir⁹⁹. Ancak 17. yüzyılın sonlarına doğru *Conseil privé* teşkilatına mensup adli bürokrasi bu uygulamayı tartışmaya açmıştır. Zira *Conseil privé*, adli teşkilattaki son mahkeme olup Konsey yargılamasında bireysel menfaat kadar kamu yararı da bulunmaktadır¹⁰⁰.

Konsey'in bir parleman kararının bozabilmesi için kanuna açık bir aykırılığı aradığı anlaşılmaktadır¹⁰¹. Zira belirtildiği gibi Konsey kural olarak esasa ilişkin bir yargılama yapmamaktadır. Her ne kadar temyiz yargılamasının gelişmesine hizmet etse de *Conseil privé* yargılamalarının modern hukuktaki yargılamalara göre önemli eksiklikler barındırdığı ifade edilmektedir. Öyle ki Konsey'in kaç üyeyle toplandığı belli olmadığı gibi Konsey'e yürütme organının başı olan şansölye tarafından başkanlık edilmekte; Konsey'in kararlarının gerekçeli olması da aranmamaktadır¹⁰².

B. MODERN TEMYİZ MAHKEMESİ TRIBUNAL DE CASSATION VE COUR DE CASSATION

İhtilal öncesi temyiz kurumu olan Konsey'in (*Conseil privé*) amaç ve işlevi, kralın emirnamelerinin mutlak surette uygulanmasını sağlamaktır¹⁰³. Bu sebeple *Conseil privé* tam anlamıyla bir aristokrasi

olan konsey tarafından yeniden ele alınması manasına gelmektedir (Martinage-Baranger 251; Thireaus. 18; Barbiche, Attributions 17). Mademki hukukun kaynağı kralın iradesidir. O hâlde parlemanlara delege edilen adalet, hukukun yaratıcısı kral tarafından denetlenmelidir (Chaline O. , 'Ouverture' (2010) (29) 3 Histoire, économie & société 3; Martinage-Baranger 259).

96 Godin 20.

97 Martinage-Baranger 266.

98 Martinage-Baranger 265.

99 Hamscher 98.

100 Hamscher 100.

101 Godin 23.

102 Chénon 56.

103 Öztekin, Tarihçe 125-126.

kurumudur. Hâlbuki ihtilal sonrası kurulan yeni Temyiz Mahkemesi ve sistemi, hukuk sùjelerinin yargıya erişimine kapsamına alan modern bir kurum olacaktır¹⁰⁴. Öncelikle 1790 yılında Temyiz Mahkemesi'nin *Tribunal de cassation* adıyla kurulmasıyla içtihat birliğini sağlamak kadar hukuk sùjelerinin taleplerini cevap veren; bu yönüyle aristokrasinin *Conseil privé* kurumundan çok farklı bir karaktere sahip olan bir Temyiz Mahkemesi ortaya çıkmıştır. İkinci dönüşümse halkın temsili iradesini, teknik hukuk bilgisinin önüne koyan yasama yorumu (*référé législatif*) kurumunun ortadan kaldırıldığı 1837 yılında gerçekleşir. Böylece hukuk sùjelerinin müraعاتına açık ve yasamadan bağımsız modern bir Temyiz Mahkemesi'nin tesisi söz konusu olabilmıştır¹⁰⁵.

Fransız Temyiz Mahkemesi, 27 Kasım-1 Aralık Kanunu ile 1790 yılında kurucu meclis tarafından "Tribunal de cassation" adıyla kurulmuştur¹⁰⁶. Esasen Temyiz Mahkemesi'nin temelini eski rejimdeki *Conseil du roi* oluşturmaktadır. Öyle ki dört bölüme ayrılan Konsey'in yargılamadan sorumlu bölümü *Conseil des parties*, parلمانlar tarafından alınan kararların kralın emirnamelerine uygunluğunu denetlemekteydi. *Conseil des parties*, 1790 yılına kadar kanunların düzgün uygulanmasının denetiminde önemli bir role sahipti. Ancak *Conseil des parties* ve *Cour de cassation* arasında temel bir fark bulunmaktadır. Modern yüksek mahkemelerden farklı olarak *Conseil des parties*, bütün hukukun monarkın iradesinden kaynaklandığı modern öncesi dönemin bir ürünüdür¹⁰⁷.

Kanun koyucunun önceliklerinden biri de 18. yüzyılın aydınlanma filozoflarından miras kalan dönemin yeni fikri güçler ayrılığını tesis ederek hukuk birliğini sağlayacak bağımsız bir mahkeme kurmak olmuştur. Bu sebeple *Conseil des parties* uygulamasından farklı olarak yeni kurulan *Tribunal de cassation* uyuşmazlığın esasını incelemez¹⁰⁸. Zira Temyiz Mahkemesi'nin asıl görevi kanunların bütün Fransa coğrafyasında aynı şekilde uygulanmasını sağlamaktır. Temyiz Mahkemesi'nin siyasi karakterdeki bu yapısı, 19. yüzyılın başlarında yargısal görevinin önüne geçmektedir¹⁰⁹. Nitekim *Tribunal de cassation*, öncelikle yasama meclisinin bir organı olup yegâne görevi mahkemeler tarafından kanunların yeknesak biçimde uygulanmasıdır¹¹⁰. Temyiz mahkemesi ilerleyen süreçte hukuki yeknesaklığın yanı sıra bireyin sübjektif hakkını gerçekleştirmek olan modern temyiz amacına¹¹¹ uygun bir yargılama yapacaktır.

Tribunal de cassation, 48 hâkimden ve üç bölümden müteşekkildi. Daha sonra ve dilekçeler bürosu (*Bureau des requêtes*), temyiz bölümü (*Section de cassation*) kendi içinde hukuk ve ceza olmak

104 Weber J.F., 'L'Accès au Juge de Cassation et Le Traitement des Pourvois par La Cour de Cassation Française', iç Guillaume Drago, Bénédicte Fauvarque-Cosson ve Marie Goré (edr) *L'accès au juge de cassation Colloque du 15 Juin 2015* (Collectif 2015) 61; Cadet, Ouverture 19.

105 Brenner C., iç 'Les Différentes missions du juge de cassation' iç Guillaume Drago, Bénédicte Fauvarque-Cosson ve Marie Goré (ed) *L'accès au juge de cassation Colloque du 15 Juin 2015* (Collectif 2015) 31, 32.

106 Picca G. ve Cobert L., *La Cour de Cassation* (PUF 1986) 13.

107 Bellet P., 'France. La Cour de cassation, La cour judiciaire suprême Enquête comparative' (1978) (30)1 Revue internationale de droit comparé 193.

108 Bellet 193.

109 Burgelin J.F., 'L'Organisation interne de la Cour de cassation favorise-t-elle l'élaboration de sa jurisprudence' iç Nicolas Molfessis (edr) *La Cour de cassation et L'Élaboration du Droit* (Economica 2004) 23.

110 Scheyven C., *Traité pratique des pourvois en cassation* (Bruylant-Christophe & Compagnie 1866) 20; Chénon 3.

111 Yıldırım K., *Hukuk Devletinin Gereği: İstinaf* (Nesil Matbaacılık 2000) 13.

üzere iki bölüme ayrılmıştır¹¹². Mahkemenin teşkilatına ilişkin detaylı sayılacak düzenlemeler kuruluşun yaklaşık on yıl sonra 18 Mart 1800 tarihli Mahkemelerin Teşkilatı'na Dair Kanun'la¹¹³ tesis edilmiştir¹¹⁴. Kanun'a göre *Tribunal de cassation* Paris'te bulunur (m. 58). Yüksek Mahkeme, her birinde on altı üye bulunan üç daireden oluşmaktadır. Dairelerden biri başvuruların kabul edilebilirliğini inceler. Diğer iki daireden biri ceza dairesi; diğeri ise hukuk dairesi olarak görev yapar (m. 60). Aynı maddeye göre müracaatları inceleyen daire (*chambre des requêtes*) başvuruların Temyiz Mahkemesi tarafından incelenmesi gerektiğini düşünüyorsa temyiz başvurusunu ilgili daireye göndermektedir. Aksi taktirde müracaatı, görevli olduğunu düşündüğü mahkemeye gönderir (m. 60). Daire başkanları, ilgili daire tarafından üç yıllığına seçilir (m. 65). Aynı şekilde bütün üyeler Temyiz Mahkemesi'nin Birinci Başkanı'nı üç yıllığına seçer (m. 62). Kanunla Fransız hukukundaki modern temyiz teşkilatı ve yargılamasına esas teşkil eden hükümler de öngörülmüştür. Örneğin İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi'nin ihlal kararlarına kadar varlığını sürdürecektir olan hükümet komiserliği (*commissaire du gouvernement*)¹¹⁵, bu Kanunla detaylı şekilde düzenlenmiştir. Diğer taraftan bozma kararındaki sebepler çerçevesinde karar vermeyen derece mahkemesinin bu karara karşı temyize müracaat edildiğinde, karar Temyiz Mahkemesi'nin bütün daireleri üyelerinden oluşan kurul tarafından incelenir (m. 78)¹¹⁶. Esasen benzer bir hüküm Fransız Adli Teşkilat Kanunu'nda bulunmaktadır. Kanun'a göre derece mahkemesi bozma kararındaki sebeplerin aksi yönünde karar verir ve bu karara karşı da temyize müracaat edilirse inceleme, Genel Kurul (*Assemblée plénière*) tarafından yapılır (COJ Art. L. 431-6).

Tribunal de cassation 1804 yılında isim değişikliği yaşamış ve *Cour de cassation* adını almıştır¹¹⁷.

Fransız İhtilali ve arka planındaki düşüncenin halk iradesine verdiği önem gereği esasen *Cour de cassation* 1837 yılına kadar yaşamadan ayrı düşünülmüş bağımsız bir mahkeme hüviyetine sahip olmamıştır¹¹⁸. Zira bu tarihe kadar Fransız hukukunda yasama yorumu (*référé législatif*) kabul edilmiştir. Yasama yorumu (*référé législatif*), kökeni eski rejime dayanan ve monarkın kanunların uygulanması ve yorumlanması üzerindeki mutlak yetkisini gösteren önemli bir kurumdur¹¹⁹. Yargı Teşkilatı'na Dair 16-24 Ağustos Kanunlarının¹²⁰ 12. Maddesine göre: “*Hâkimler normatif nitelikte karar veremezler. Ancak gerek kanunların yorumlanması gerekse de yeni kanun yapılması için lüzumlu buldukları herhâlde yasama meclisine müracaat ederler.*” Genel Kurul daha sonra 30 Temmuz

112 Bellet 194.

113 Loi sur l'organisation des tribunaux.

114 Loi du 27 ventôse an VIII.

115 Karar için bkz. İHAM, İmmeubles Groupe Kossier/Fransa, 21 Mart 2002, 20-28. Paragraflar (<https://hudoc.echr.coe.int>, e.t. 16.10.2020).

116 Crépon T., *Pourvoi en cassation en matière civile, 1er Tome*, (Librairie du Recueil Général des Lois et des Arrêts 1892) 85.

117 Belda J.B., *Du discours sur l'office de la Cour de cassation*, (Lextenso 2018) 28.

118 Vincent, Jean/Guinchard, Serge, *Institutions Judiciaires, Organisations, Juridictions, Gens de justice*, Editions dalloz, Paris 2005 603.

119 Hufteu Y.L., *Le Référé législatif et les pouvoirs du juge dans le silence de la loi* (PUF 1965) 9 vd.

120 Loi des 16-24 août 1790 sur l'organisation judiciaire.

1828 tarihli Kanunla tekrar düzenlenmiştir. Kanun'a göre ikinci temyiz müracaatı, bütün daireler (*chambres réunies*) tarafından incelenir¹²¹.

Buna göre Temyiz Mahkemesi'nin karşısına çıkan yorum problemlerinde yasama meclisine müracaat etmesi zorunludur¹²². Yasama yorumu, dönemin halk iradesini öne çıkaran ruhundan kaynaklanmaktadır¹²³. Bu yönüyle kurum dönemin yasama meclisini ön plana çıkaran ideolojik yapısını yansıtır. Yasama yorumunun (*référé législatif*) seyrinin de pek istikrarlı olduğu ifade edilemez. Zira kurum, Temyiz Mahkemesi'nin *Tribunal de cassation* ismiyle kurulduğu tarih olan 1790 yılından 1800 yılına kadar on yıl süreyle yürürlükte kalmış; 1800 yılında 18 Mart 1800 tarihli Mahkemelerin Teşkilatı'na Dair Kanun'la kaldırılmıştır. Ancak 16 Eylül 1807 tarihli Kanun'la yeniden tesis edilmiştir¹²⁴. Nihayet yasama yorumu 1 Nisan 1837 tarihli Kanun'la tamamen kaldırılmıştır.

Temyiz Mahkemesi'nin yargılamasına ilişkin esasların gelişmesi de tıpkı kararlarının normatif etkisinin gelişmesi gibi zaman almıştır. Bu hususta 20 Nisan 1810 tarihli Adli Teşkilat ve Yargı Hizmetine ilişkin Kanun'a¹²⁵ değinmek gerekmektedir. Kanun'un 7. maddesine göre yargı hizmeti mahkemelerin kararlarıyla temin edilir. Mahkeme kararları, ancak kanunlara açık aykırılık hâlinde Temyiz Mahkemesi tarafından bozulabilir¹²⁶. 19 Mart 1810 yılında ise Fransız Mahkemesi hâkimlerine “conseillers” ismi verilmiştir.

18 Mart 1800 tarihli Mahkemelerin Teşkilatı'na Dair Kanun'la tesis edilen yapı uzun yıllar boyunca aynı şekilde devam etmiştir. Ancak temyiz müracaatlarındaki artışlar ve hukuk sistemindeki değişiklikler daire sayısının artmasına sebep olmuştur¹²⁷. Öncelikle 12 Kasım 1938 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile İş ve Sosyal Güvenlik hukuku dairesi (*Chambre sociale*) kurulmuştur. 23 Temmuz 1947 tarihli Kanunla ise temyiz müracaatlarına ilişkin ön incelemeyi yürüten *Chambre des requêtes* kaldırılmış ve Ticaret Hukuku Dairesi (*Chambre de commerce*) kurulmuştur. Böylece 1947 tarihinde Temyiz Mahkemesi'nde bir adet ceza, bir adet medeni hukuk (*chambre civile*), bir adet iş ve sosyal güvenlik dairesi (*chambre sociale*) ve bir adet ticaret dairesi (*chambre commerciale*) bulunmaktadır. Buna karşın ek iki medeni hukuk dairesi 21 Temmuz 1952 ve 3 Temmuz 1967 tarihlerinde kurularak medeni hukuk dairesi sayısı üçe çıkarılmıştır. Bu son reformla Temyiz Mahkemesi'nin dairelerine nihai hâl verilmiştir¹²⁸. Buna göre 1967 tarihinden günümüze kadar Fransız Temyiz Mahkemesi'nde bir ceza dairesi (*chambre criminelle*), üç medeni hukuk dairesi (*chambres civiles*), bir ticaret (*chambre commerciale*) ve bir iş ve sosyal güvenlik dairesi (*chambre sociale*) bulunmaktadır.

121 Chénon 11-12.

122 Belda 27.

123 Royer, J.P. ve Derasse N., Alinne J.P., Durand B., Jean J.P., *Histoire de la justice en France*, (5e édition, PUF 1995) 252.

124 Lanzara D., *Le pouvoir normatif de la Cour de cassation à l'heure actuelle* (LGJD 2017) 2.

125 Loi du 20 avril 1810 sur l'organisation de l'ordre judiciaire et l'administration de la justice.

126 Crépon 87.

127 Cadiet, L., 'Ouverture', iç *Réformer La Cour de Cassation, Le Projet de Réforme en Débat, Actes du colloque du 11 avril 2019* (IRJS Editions 2019) 20.

128 Cadiet, Ouverture 20.

Dilekçe Dairesini (*Chambre des requêtes*) kaldırarak bir ticaret hukuku dairesini kuran 47-1366 sayılı ve 23 Temmuz 1947 tarihli Temyiz Mahkemesi'nin Teşkilatı ve Yargılama Usulüne Dair Kanun, Yüksek Mahkeme teşkilatına dair detaylı hükümler sevk etmiştir¹²⁹. 23 Temmuz 1947 tarihli bu Kanunla temyiz müracaatlarını kesin olarak incelemekle görevli Genel Kurul (*Assemblée plénière*) kurulmuştur (m. 6). 3 Temmuz 1967 tarihli Kanunla tetkik hâkimler (*conseillers référendaires*) Temyiz Mahkemesi'nin teşkilatına dâhil edilmiştir. 79-9 sayılı 3 Ocak 1979 tarihli Temyiz Mahkemesi'nin Teşkilatı'na Dair Bazı Değişikliklere İlişkin Kanun'la Temyiz Mahkemesi'nin yargılama prosedüründe bazı değişiklikler yapılmıştır. Hâlen yürürlükte olan Fransız Adli Teşkilat Kanunu ile Yüksek Mahkeme'nin yapısı ve yargılama usulüne ilişkin hususlar önemli ölçüde korunmuştur.

SONUÇ

Modern Fransız Temyiz Mahkemesi *Cour de cassation*, Fransız hukukunda bin yıla yakın bir geçmişli olan adalet teşkilatı ve kanun yolu düşüncesinin nihai noktasıdır. Ancak ihtilal öncesi adli teşkilat ile modern Temyiz Mahkemesi arasında süregelen bir ilişki olduğunu iddia etmek kolay değildir. Öncelikle Orta çağ Fransa'sında dağınık ve birçok imtiyazlı grup için ayrı düzenlemeler getiren bir yargı teşkilatı söz konusudur. Yargı teşkilatındaki ilk ayırım kralın toprakları ile krala ait olmayan çeşitli senyörlerin toprakları üzerindeki mahkemeler arasındadır. *Prévôté* Kralın topraklarındaki ilk derece mahkemesidir. İlk derece mahkemesi hâkimi *Prévôt* ise genelde seküler hukuku uygulayan idari ve adli bürokrattır. *Prévôt* yalnızca kralın topraklarında görevli olup senyörlere ait topraklarda meydana gelen adli uyuşmazlıklara bakmamaktadır. Bu uyuşmazlıklar yalnızca senyörlerin görevlendirdiği senyör mahkemeleri tarafından gerçekleştirilir. Diğer ayrımsa seküler hukuk ve dini hukuk bakımından yapılmaktadır. Dini alana giren uyuşmazlıklarda kilise yargumalar görevlidir.

Prévôté kararlarına karşı ikinci derece mahkemesi olarak *baillage* mahkemelerine müracaat edilebilmektedir. *Baillage* kararlarına karşı ise üçüncü derece yargılamasını yürüten *présidiaux* mahkemelerine müracaat edilmesi mümkündür. Ancak ceza davaları bakımından ilgili kararlara kanun yoluna müracaat açık olsa da hukuki uyuşmazlıklarda değere bağlı kanun yolu sistemi geçerli olduğu için her karara karşı ilgili mahkemelerde kanun yolu başvurusu yapmak mümkün olmamaktadır. İlgili yargı çevrelerinin üzerindeki son merci ise parlemanlardır (*Parlemans provinciaux*). Parlemanlar, esasen birer derece mahkemesidir. Ancak modern öncesi döneme yaklaştıkça kendi yargı çevrelerindeki en yüksek derece mahkemesi sıfatını haiz olan ve kamu düzenini sağlamak gibi önemli idari işlevleri de bulunan parlemanlar ve monark arasında politik bir gerilim baş göstermeye başlamıştır. İşte bu politik gerilim eski rejim döneminde temyiz benzeri tek kurum olan Kralın Konsey'i (*Conseil du roi*) içerisindeki *Conseil des parties* alt konseyinin güçlenmesine yol açmıştır. *Conseil des parties*, hukuk süljelerinin hakkının temininden çok kralın emirnamelerinin parlemanlar tarafından uygulanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. *Conseil des parties*, kural olarak derece yargılaması yapmamakta, kararların yalnızca krallık emirnamelerine uygun olup olmadığını denetlemekte ve kararın bozulması hâlinde dosyayı son derece mahkemesi olan parlemana göndermektedir. Elbette İmparatorluğun başkenti olan Paris'te bulunan ve yalnızca

129 Ferrand F., *Cassation française et révision allemande* (PUF 1993) XIX.

değeri yüksek uyuşmazlıklara bakan Konsey'e ulaşmak hukuk sùjeleri açısından kolay olmamakta, müracaatlar genelde ekonomik durumu çok iyi olan kimseler tarafından gerçekleştirilebilmektedir.

Fransız İhtilali genel olarak hukuka ve yargılama hukukuna eski rejim döneminden farklı bir bakış getirmiştir. Bununla birlikte bu farklılaşmanın kimi hâllerde zayıf olduğunu belirtmek gerekmektedir. Zira eski rejim döneminde *Conseil des parties*, nasıl ki monarkın emirnamelerine uyulup uyulmadığını denetmekteyse 1790 yılında kurulan *Tribunal de cassation* da hukuk sùjesinin menfaatinden ziyade yasa koyucunun iradesi olan kanunun derece mahkemeleri tarafından yeknesak uygulanıp uygulanmadığını incelemektedir. Yasama yorumunun tamamen kaldırıldığı döneme kadar Temyiz Mahkemesi'nin kararları soyut normatif kural koyan içtihat karakterinde olamamıştır.

Tribunal de cassation ilk kurulduğunda dilekçeler ve temyiz dairelerinden oluşmaktadır. Temyiz daireleri ise hukuk ve ceza daireleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Belirli bir döneme kadar mahkemenin hukuki yeknesaklığı sağlamayı hedefleyen siyasi görevi, hukuk sùjesinin hakkını gerçekleştirmeyi amaçlayan hukuki görevinin önüne geçmiştir. Mahkeme 1804 yılında bugünkü Fransız Temyiz Mahkemesi olan *Cour de cassation* adını almıştır. Daha sonraki süreçte yasama yorumunun (*référé législatif*) kaldırılmasıyla birlikte *Cour de cassation*, gerçek bir Temyiz Mahkemesi hüviyetine kavuşmuştur. Sonraki her süreçte gerek müracaatlarıyla orantılı olarak daire ve hâkim sayısındaki artışlar, gerek doktrinsel yapıya sahip kurumların inşası gerekse de kanun değişiklikleriyle beraber mahkemenin bazı hâllerde esasa girip hüküm verebilme imkânı, Temyiz Mahkemesi'ni bireyin hakkını temin eden bir kuruma dönüştürmüştür.

Her ne kadar aralarında önemli farklılıklar bulunsa da modern öncesi Temyiz Mahkemesi *Conseil des parties*, belirli bir temyiz anlayışı tesis ederek modern Temyiz Mahkemesi'nin (*Tribunal de cassation* ve *Cour de cassation*) gelişimine katkıda bulunmuştur.

KAYNAKÇA

- Antoine M., 'Qui entrerait au Conseil du Roi?' (1999) 53(3) *La Revue Administrative* s. 71-76.
- Barbiche B., 'Le Conseil du roi dans tous ses états: Questions de vocabulaire' (1999) (52) (3) *La Revue Administrative* s. 20, 26 (Conseil).
- Barbiche B., 'Les attributions judiciaires du Conseil du roi' (2010) (29)3 *Histoire, économie & société* s. 9, 17 (Attributions).
- Barbiche B., *Les institutions de la monarchie française à l'époque moderne XVIe-XVIIIe siècle*, (Presses Universitaires de France 2012).
- Belda J.B., *Du discours sur l'office de la Cour de cassation*, (Lextenso 2018).
- Bellet P., 'France. La Cour de cassation', *La cour judiciaire suprême Enquête comparative* (1978) (30)1 *Revue internationale de droit comparé* s. 193, 215.
- Bidouze F., 'Introduction. Quelle culture politique en héritage?' (2011) (15) 1 *Parlement(s) Revue d'histoire politique* s. 6, 15.
- Breen M. P., 'Law, Society, and the State in Early Modern France' (2011) (83) 2 *The Journal of Modern History* s. 346, 386.
- Brenner C., iç 'Les Différentes missions du juge de cassation' iç Guillaume Drago, Bénédicte Fauvarque-Cosson ve Marie Goré (edr) *L'accès au juge de cassation Colloque du 15 Juin 2015* (Collectif 2015) s. 29, 45.

- Burgelin J.F., 'L'Organisation interne de la Cour de cassation favorise-t-elle l'élaboration de sa jurisprudence' iç Nicolas Molfessis (edr) *La Cour de cassation et L'Élaboration du Droit* (Economica 2004), s. 21, 31.
- Cadiet, L., 'Ouverture', iç *Réformer La Cour de Cassation, Le Projet de Réforme en Débat, Actes du colloque du 11 avril 2019* (IRJS Editions 2019), s. 19, 25.
- Carbasse, J.M., 'Le juge entre la loi et la justice: approches médiévales, La conscience du juge dans la doctrine judiciaire à l'aube des Temps modernes' iç *La conscience du juge dans la tradition juridique européenne* (PUF 1999), s. 67, 94.
- Chaline O., 'Cassations et évocations dans les remontrances des parlements Au XVIII e.' (2010) (29) 3 Histoire, économie & société s. 57, 68.
- Chaline O., 'Ouverture' (2010) (29) 3 Histoire, économie & société, s. 3, 4.
- Chénon E., *Histoire générale du droit français public et privé des Origines à 1815, 1er Tome* (Receuil Sirey 1926).
- Claerr R., 'Les Présidiaux créations, suppressions, archives et bibliographie' (2011) Annuaire-Bulletin de la Société de L'histoire de France, 98.
- Coste L. 'Des corps intermédiaires sous l'ancien régime: revendication ou réalité?' (2016) (35) 1 Histoire, Économie Et Société, s. 14, 23.
- Crépon T., *Pourvoi en cassation en matière civile, 1er Tome*, (Librairie du Recueil Général des Lois et des Arrêts 1892).
- Daireaux L., 'Le parlement de Normandie et l'édit de Nantes: une bataille de dix ans (1599-1610)' (2015) (122) 3 Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest s. 77, 87.
- Duquesne Q., 'Du juge seigneurial au juge de paix. Les détenteurs des fonctions judiciaires de proximité de la fin de l'Ancien Régime au Consulat: le cas de l'Isère' (2010) (29)2 Histoire, économie & société s. 45, 64.
- Félix J., 'Comprendre l'opposition parlementaire, Le Parlement de Paris face aux réformes de Silhouette (1759)', (2011) (15)1 Parlement(s), Revue d'histoire politique, s. 31, 43.
- Ferrand F., *Cassation française et révision allemande* (PUF 1993).
- Forcadet P.A., 'Les premiers juges de la Cour du roi au XIII e siècle' (1922) (94)2 Revue historique de droit français et étranger s. 189, 273.
- Godin X., 'La procédure de cassation au XVIIIe siècle' (2010) (3) Histoire, économie & société s. 19, 36.
- Gravier H., 'Essai sur les Pprévôts royaux du XI e au XIV e siècle' (1903) (27) 5 Nouvelle revue historique de droit français et étranger s. 648, 672.
- Guenée B., 'Le Conseil du roi au Moyen Age' (1999) (52) 3 La Revue administrative s. 5, 9.
- Halpérin J.L., 'Le droit privé de la Révolution: héritage législatif et héritage idéologique'(2002) (2) Annales historiques de la Révolution s. 135, 156.
- Hamscher, Albert N., *The Conseil Privé and the Parlements in the Age of Louis XIV: A Study in French Absolutism* (Transactions of the American Philosophical Society 1987).
- Hufteau Y.L., *Le Référé législatif et les pouvoirs du juge dans le silence de la loi* (PUF 1965).
- Lanzara D., *Le pouvoir normatif de la Cour de cassation à l'heure actuelle* (LGJD 2017).
- Lemaître A. J., 'Le pouvoir réglementaire Les arrêts sur remontrances du procureur général du roi au parlement de Bretagne' (2015) (122) 3 Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest s. 151, 172.
- Marion M. 'A Propos de la géographie judiciaire de la France sous l'ancien régime. La Question du ressort des présidiaux' (1905) (89) 1 Revue Historique s. 80, 88.
- Martinaige-Baranger R. 'Les idées sur la Cassation au XVIII e.' (1969) (47) Revue Historique De Droit Français Et Étranger s. 244, 290.

- Mousnier R., 'Les Règlements du Conseil du Roi Sous Louis XIII' (1946) (82) 2 Annuaire-Bulletin De La Société De L'histoire De France s. 93, 211 (Règlements).
- Mousnier R., *Le Conseil du Roi de Louis XII à la Révolution* (PUF1970) (Conseil).
- Mousnier R., 'Le Conseil du Roi de la mort de Henri IV au gouvernement personnel de Louis XIV' (1947) (1) Etudes D'histoire Moderne Et Contemporaine s. 29, 67 (Gouvernement).
- Öztek S., 'Temyiz Kanun Yolunun Tarihçesine İlişkin Bazı Tespitler' (2015) (21) 2 Prof. Dr. Mehmet Âkif Aydın'ın Armağan MÜHF-HAD s. 119, 127.
- Pagès G., 'Le Conseil du Roi sous Louis XIII' (1937) (12) 29 Revue d'histoire moderne s. 293, 324.
- Petit J.G., 'La Justice en France, 1789-1939. Une étatisation modèle?' (2002) (1)6 Crime, Histoire & Sociétés s. 85, 103.
- Piant H., *Une Justice Ordinaire, Justice Civile et Criminelle Dans La Prévôté Royale de Vaucouleurs Sous L'Ancien Régime* (Pesses universitaires de Rennes 2006).
- Picca G. ve Cobert L., *La Cour de Cassation* (PUF 1986).
- Pichard-Rivalan M., 'Un parlement débutant ? Les hésitations de l'arrêt civil au parlement de Bretagne (1554-1570)' (2015) (122) 3 Annales de Bretagne et des Pays de l'Ouest s. 13, 33.
- Renoux-Zagamé, M.F., 'Répondre de l'obéissance. La conscience du juge dans la doctrine judiciaire à l'aube des Temps modernes' iç *La conscience du juge dans la tradition juridique européenne* (PUF 1999), s. 155, 194.
- Rouland N., *Introduction historique au droit* (PUF1998).
- Royer, J.P. ve Derasse N., Alinne J.P., Durand B., Jean J.P., *Histoire de la justice en France*, (5e édition, PUF 1995).
- Saint-Bonnet F. ve Sassier Y., *Histoire des Institutions Avant 1789* (6e édition, LGDJ 2019).
- Saint-Bonnet, François, 'Le constitutionnalisme des parlementaires et la justice politique. Les équivoques des lits de justice du XVIIIe siècle', 'Quelle culture politique en héritage?' (2011) (15)1 Parlement(s), Revue d'histoire politique 16, 30.
- Saupin G., *La France à l'époque moderne*, (4e édition, U Histoire 2020).
- Scheyven C., *Traité pratique des pourvois en cassation* (Bruylant-Christophe & Compagnie 1866).
- Storez-Brancourt İ. 'C'est légal parce que je le veux: loi et constitution dans le face à face du roi et du Parlement à la fin de l'Ancien Régime, Le Parlement de Paris face aux réformes de Silhouette (1759)' (2011) (15) 1 Parlement(s), Revue d'histoire politique s. 59, 74.
- Swann J., 'Repenser les parlements au xviiiie siècle: du concept de l'opposition parlementaire à celui de culture juridique des conflits politiques' iç Alain J Lemaître (edr) *Le monde parlementaire au XVIIIe siècle : L'invention d'un discours politique* (Presses Universitaires de Rennes 2010) s. 17, 37.
- Teomete-Yalabık F., 'Fransız Hukukunda Temyizin Tarihi Gelişimi ve Temyiz Sebepleri' (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 2010).
- Thireau J.L., 'Le Conseil du roi au XVI e siècle' (1999) (52) 3 La Revue administrative s. 10, 19.
- Van Caenegem R.C., *History of European Civil Procedure, Civil Procedure, Chapter 2*, (Volume XVI New York 1973).
- Verpeaux N., 'Maires, Prévôts, Doyens, Les Intermédiaires Entre Seigneurs et Exploitants' (2011) (36) 2 Histoire & Sociétés Rurales s. 7, 40.
- Weber J.F., 'L'Accès au Juge de Cassation et Le Traitement des Pourvois par La Cour de Cassation Française', iç Guillaume Drago, Bénédicte Fauvarque-Cosson ve Marie Goré (edr) *L'accès au juge de cassation Colloque du 15 Juin 2015* (Collectif 2015), s. 59, 81.
- Yıldırım K., *Hukuk Devletinın Gereği: İstinaf* (Nesil Matbaacılık 2000).